

Bistånd enligt LMA

– om försörjningsskyldighet, sammanboende och barn

RS/004/2024

Fastställelsebeslut: RA/019/2024			Version 1.0
Beslutsdatum: 2024-04-04			
Gäller för: hela myndigheten			
Gäller från och med: 2024-04-04			
Datum för revidering	Version	Avsnitt som reviderats	Beslutsbeteckning
—	—	—	—
—	—	—	—

Fakta om rättsliga ställningstaganden

Rättsliga ställningstaganden utgör Migrationsverkets uttalanden om hur en författning bör tolkas och är styrande för myndighetens medarbetare. De beslutas av chefen för rättsavdelningen.

Rättsliga ställningstaganden förs in i en särskild dokumentserie, RS-serie. Dokumentserien är gemensam för hela myndigheten. Beslut om fastställande, ändringar och upphävande av ett rättsligt ställningstagande förs in i beslutsdokumentserien för chefen för rättsavdelningen.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
1 Bakgrund och syfte.....	4
2 Bistånd enligt LMA	5
2.1 Egna medel	5
2.2 Andra familjemedlemmars tillgångar	7
2.3 Ersättning för logi.....	10
2.4 Nivån på dagersättningen	11
3 Rätt att företräda ett barn	12
3.1 Föräldrabalken.....	12
3.2 Ett äldre barns rätt att själv föra sin talan	13
3.2.1 Det mottagningsrättsliga regelverket.....	13
3.2.2 Socialtjänstlagen	14
3.3 Rätt att företräda ett barn vid en ansökan om ekonomiskt bistånd	15
3.3.1 Barn i familj	15
3.3.2 Ensamkommande barn.....	17
3.4 Är det möjligt att bevilja ekonomiskt bistånd när barnet själv ansöker? ...	18
3.4.1 Barnet har fyllt 16 år och har en legal ställföreträdare	18
3.4.2 Barnet har fyllt 16 år men saknar legal ställföreträdare.....	19
3.4.3 Barn under 16 år	19
3.5 Till vem ska det ekonomiska biståndet betalas ut?.....	20
3.5.1 Huvudregeln är att dagersättning betalas ut till föräldrarna gemensamt eller till den gode mannen.....	20
3.5.2 Ska Migrationsverket betala ut bistånd direkt till barnet?	21

Sammanfattning

- För att kunna få ekonomiskt bistånd i form av dagersättning eller särskilt bidrag enligt lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande (LMA) ska personen sakna egna medel. Om personen förfogar över kontanter, bankkonton eller andra tillgångar som lätt kan realiseras, ska dessa i första hand användas för hans eller hennes försörjning.
- Att en make, förälder eller styvförälder är underhållsskyldig innebär att han eller hon ansvarar inte bara för sin egen försörjning utan också för den som han eller hon är underhållsskyldig för. Det är därmed i första hand den underhållsskyldiges tillgångar som ska tas i anspråk, före det att dagersättning eller särskilt bidrag kan beviljas. Den underhållsskyldiges tillgångar kan även tas i anspråk för att betala logiersättning och eventuell ersättning för matkostnader. Även en sambos behov av bistånd enligt LMA ska bedömas m.h.t. sambornas sammanlagda tillgångar. En sambos tillgångar kan också tas i anspråk för att betala den andra sambons logiersättning och eventuella matkostnader.
- Barn är inte underhållsskyldiga gentemot föräldrar eller eventuella syskon. Däremot kan ett barns tillgångar tas i anspråk för barnets försörjning. Detta gäller även när barnet är under 18 år.
- När det gäller personkategorierna i 6 § förordningen (1994:361) om mottagande av asylsökande m.fl. (FMA) ska de avgränsas på följande sätt. *Ensamstående* är en ensam person som svarar för sitt eget hushåll. Även ett ensamkommande barn, eller en förälder som bor tillsammans med barn under 18 år eller ungdom under 21 år, är att anse som ensamstående. *Sammanboende* är gifta eller sambor som delar hushåll med varandra. *Barn* är en person under 18 år som sammanlever med en eller båda av sina föräldrar. *Hemmavarande vuxen* är en ungdom som har fyllt 18 men inte 21 år och som sammanlever med sin förälder eller sina föräldrar.
- I ärenden om dagersättning företräds barn i familj normalt av sina föräldrar gemensamt, medan ensamkommande barn företräds av en god man. Om barnet vistas här enbart tillsammans med en av sina föräldrar, så är det den föräldern som företräder barnet. Även när det gäller särskilt bidrag företräds barnet av båda sina föräldrar. Det kan dock beroende på omständigheterna räcka med att enbart den ena föräldern företräder barnet. Barn är den som är under 18 år.
- Barn som fyllt 16 år kan själva ansöka om ekonomiskt bistånd enligt LMA. Normalt kan dock dagersättning inte beviljas, utan samtycke från föräldrarna eller den gode mannen. Däremot kan en ansökan om särskilt bidrag, beroende på vad ansökan avser, beviljas utan att samtycke hämtas in.

- En ansökan om ekonomiskt bistånd från ett ensamkommande barn som har fyllt 16 år kan beviljas, i de fall en god man inte är förordnad för barnet.
- Ekonomiskt bistånd kan endast beviljas ett ensamkommande barn under 16 år om en god man är förordnad.
- När ett ensamkommande barn som fyllt 16 år inte har någon god man förordnad ska barnet få ett bankkort, förutsatt att ekonomiskt bistånd ska betalas ut. Det finns inte något som hindrar Migrationsverket från att även i andra fall utfärda bankkort till barn under 18 år, förutsatt att den eller de som företräder barnet samtycker. Det torde dock i så fall krävas att barnet uppnått en viss ålder och mognad.

1 Bakgrund och syfte

Ett syfte med detta rättsliga ställningstagande är att avgöra vilka ekonomiska tillgångar som ska beaktas vid prövningen av en ansökan om ekonomiskt bistånd enligt LMA och i vilken utsträckning hänsyn ska tas till andra personers tillgångar, när en person ansöker om ekonomiskt bistånd. Med ekonomiskt bistånd avses bostadsersättning, dag ersättning och särskilt bidrag.

Vidare behandlas hur personkretsen i 6 § FMA ska avgränsas för att avgöra med vilket belopp dag ersättning ska lämnas, inte minst när det gäller bedömningen av vem som i sådana fall är att anse som sammanboende.

Ytterligare ett syfte är att klargöra vem som är behörig ställföreträdare för ett barn under 18 år och vad det betyder att ett barn som fyllt 16 år enligt lagstiftningen ges rätt att själv föra sin talan i mål eller ärenden enligt LMA.

Slutligen tar ställningstagandet upp om och när det kan bli aktuellt för Migrationsverket att tillhandahålla bankkort till barn under 18 år. En fråga om de rättsliga förutsättningarna för att tilldela bankkort till barn över 16 år har initierats av Migrationsverkets projekt Digital transformation Bidrag (DT Bidrag), som är medfinansierat av Europeiska unionen genom Asyl, migrations- och integrationsfonden (AMIF). Även andra frågor som tas upp inom ramen för detta ställningstagande bör dock kunna vara av betydelse för projektet, då Migrationsverkets syn på rättsläget därmed klargörs.

Ställningstagandet gäller för asylsökande och personer som har ansökt om eller beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd eller uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd, s.k. massflyktingar (1 § första stycket 1 och 2 LMA).

2 Bistånd enligt LMA

Bistånd enligt LMA lämnas i form av logi, bostadsersättning, dagersättning och särskilt bidrag. En person som inte själv väljer att ordna sin bostad har rätt till logi på en förläggning. När personen saknar egna medel kan han eller hon få ekonomisk ersättning utbetald: dagersättning för den dagliga livsföringen och särskilt bidrag om det finns ett annat angeläget behov. Om personen måste flytta till en ort där Migrationsverket saknar möjlighet att erbjuda anläggningsboende för att kunna påbörja en anställning kan han eller hon också, under vissa förutsättningar, ha rätt till bostadsersättning. Se 13–14 och 16–18 §§ LMA samt 4 § FMA.

2.1 Egna medel

För att ha rätt till dagersättning enligt LMA är det ett krav att personen ”saknar egna medel” (17 § första stycket LMA). För att personen ska kunna få särskilt bidrag ska det föreligga ett ”annat angeläget behov” (18 § LMA). Även särskilt bidrag förutsätter att utlänningen saknar egna medel för att tillgodose behovet.¹

Bostadsersättning kan beviljas även när en person har egna medel (16 § LMA). Detta eftersom ersättningen betalas ut som en kompensation till den som för att kunna påbörja en anställning måste flytta till en ort där Migrationsverket saknar möjlighet att erbjuda anläggningsboende (4 § FMA).

Av Migrationsverkets föreskrifter (MIGRFS 2023:4) om mottagande av asylsökande m.fl. framgår att vid prövningen av en persons behov av dagersättning ska hänsyn tas till utlänningens inkomst samt till alla kontanter, banktillgodohavanden och andra tillgångar som han eller hon faktiskt kan förfoga över eller få tillgång till. En tillgång som det inte skäligen kan krävas att personen säljer ska dock inte påverka behovsprövningen (22 §).

Tillgångar som personen förfogar över

Om personen förfogar över kontanter, banktillgodohavanden eller andra tillgångar som lätt kan realiseras, t.ex. aktier och obligationer, är det m.a.o. i första hand dessa som ska användas för hans eller hennes försörjning. När det gäller andra lätt realiserbara tillgångar får det bedömas från fall till fall om tillgången ska avyttras eller inte. Förutom att tillgången ska vara lätt att realisera ska överskottet vid en försäljning vara tillräckligt för att motivera åtgärden. Dagersättning kan ges under en period så att personen får en rimlig tid på sig att avyttra egendomen.

¹ Jfr prop. 1987/88:80, *om bistånd åt asylsökande, m.m.*, s. 25 gällande den i huvudsak motsvarande regleringen i 10 § första stycket LBA.

Innehav av kapitalvaror av mindre värde bör inte påverka rätten till dagersättning. Det gäller även om fråga skulle vara om en billigare bil.² Något krav på att personen ska realisera personliga värdesaker som t.ex. vigselringar ska inte uppställas, normalt inte heller andra smycken som han eller hon använder. När det gäller tillgångar i hemlandet kan de beaktas, förutsatt att personen kan förfoga över dem under vistelsen i Sverige.³

Sparad dagersättning

Mindre belopp sparad dagersättning tas normalt inte med i beräkningen av om personen har egna medel. Detta då personen förväntas att hushålla med sin dagersättning eftersom särskilt bidrag inte betalas ut för kostnader som dagersättningen normalt ska täcka. Om fråga är om en summa som överstiger vad som är rimligt att personen sparar för kostnader som dagersättningen ska täcka bör den överskjutande delen dock kunna beaktas vid bedömningen av om dagersättning eller särskilt bidrag ska betalas ut. En större summa sparad dagersättning kan också vara en indikation på att personen har eller har haft egna medel, vilket också kan påverka rätten till bistånd. Skulle det vara fråga om en ny ansökan från någon som tidigare haft dagersättning ska dock alla medel tas med i beräkningen, även om dessa skulle härröra från tidigare utbetalat bistånd.

Inkomster som personen tidigare haft

Normalt ska hänsyn tas till de inkomster som personen har haft månaden före den period som ansökan om dagersättning avser. Tidigare inkomster bör i regel inte påverka bedömningen, om de inte var mycket höga eller avsedda för en viss längre tidsperiod, t.ex. ett avgångsvederlag. Men när en person har haft anledning att räkna med att han eller hon längre fram kommer att sakna medel för sin försörjning bör det krävas att han eller hon sparar en del av den inkomst som han eller hon får. Det bör dock endast under mycket speciella omständigheter kunna komma i fråga att beakta redan förbrukade medel under en längre tid än tre månader tillbaka. En bedömning av storleken på det överskott som personen bör kunna spara får utgå ifrån socialbidragsnormen.⁴

Barns och ungdomars inkomster

Även när det gäller barn under 18 år och skolungdomar under 21 år ska barnets eller ungdomens tillgångar beaktas vid en bedömning av om han eller hon har rätt till dagersättning eller särskilt bidrag.

² Jfr här även med Kammarrätten i Jönköpings dom den 12 januari 2024 i mål nr 3467-3469-22. När en bil hade bedömts sakna ekonomiskt värde i Sverige fann kammarrätten att familjen ifråga därmed hade rätt till dagersättning.

³ Kammarrätten i Sundsvall har i en dom den 25 mars 2020 i mål nr 1017-19 bekräftat att hyresintäkter från en fastighet utomlands ska beaktas vid bedömningen av om en person har rätt till dagersättning.

⁴ Enligt kammarrätten i Göteborg ålåg det en man som haft en tidsbegränsad anställning att planera sin ekonomi, så att han kunde spara en del av den lön han fick. Mannen hade tidigare fått dagersättning enligt LMA och hade anledning att räkna med att han efter den tidsbegränsade anställningen skulle komma att sakna medel för sin försörjning. Se dom den 6 februari 2024 i mål nr 6395-23.

En jämförelse kan här också göras med praxis gällande försörjningsstöd enligt socialtjänstlagen (2001:453). Se vidare HFD 2017 ref. 51 och där förekommande referenser.

Det innebär att mer regelbundna inkomster, men även inkomster från t.ex. ett sommararbete, kommer att tas med i denna bedömning.⁵

När personen påbörjar en anställning

När en person påbörjar en anställning kan dagersättning beviljas fram till första löneutbetalningen. Därefter är det i första hand lönen som ska tas i anspråk för personens försörjning. Det gäller även om personen rent faktiskt skulle sakna bankkonto och möjlighet att ta ut pengarna.⁶

2.2 Andra familjemedlemmars tillgångar

När LMA infördes ansåg regeringen att mottagandet av asylsökande bl.a. bör utgå från principen att varje asylsökande i mån av förmåga ska ta ansvar för sin och sin familjs försörjning.⁷

Makar och sambor

Fråga är därmed vilka medlemmar i en familj som har ett ansvar för familjens försörjning. Enligt äktenskapsbalken är makar skyldiga att försörja varandra (6 kap. 1 och 2 §§).⁸ Regeringsrätten har konstaterat att en makes underhållsskyldighet beträffande den övriga familjen är primär i förhållande till familjemedlemmarnas rätt till bistånd enligt socialtjänstlagen.⁹ Enligt Migrationsverket bör den i äktenskapsbalken föreskrivna underhållsskyldigheten mellan makar också anses vara primär i förhållande till den andre makens rätt till bistånd enligt LMA, en uppfattning som även Kammarrätten i Jönköping gett uttryck för.¹⁰

⁵ Vid en bedömning av rätten till försörjningsstöd får hemmavarande barns och skolungdomars inkomster av eget arbete, om skolungdomarna är under 21 år, enbart beaktas till den del de överstiger ett prisbasbelopp per kalenderår enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken. Se vidare 4 kap. 1 a § socialtjänstlagen. Efter att barnet fyllt 18 år är föräldrarna underhållsskyldiga bara om barnet går i skolan (se vidare 7 kap. 1 § andra stycket föräldrabalken). Någon specialreglering gällande för barn eller skolungdomar under 21 år motsvarande den i socialtjänstlagen återfinns dock inte i LMA. Därmed anser Migrationsverket att hänsyn ska tas till alla barnets eller skolungdomens tillgångar, vid en bedömning av om han eller hon saknar egna medel och därmed har rätt till dagersättning (17 §) eller särskilt bidrag (18 §) enligt LMA.

⁶ Se dom från Kammarrätten i Stockholm den 19 februari 2024 i mål nr 5159-23.

⁷ Undantaget för asylsökande från skyldigheten att ha arbetstillstånd infördes också bl.a. för att asylsökande genom arbete skulle kunna försörja sig och sin familj. Se prop. 1993/94:94, *Mottagande av asylsökande m.m.*, s. 25 och 36.

⁸ Vid en separation kvarstår makars underhållsskyldighet fram till dess att skilsmässodomen får laga kraft (se 6 kap. 6 § äktenskapsbalken).

⁹ Se RA 1995 ref. 79. Regeringsrätten ansåg i avgörandet att en socialnämnd haft grund för att avslå en ansökan om ekonomiskt bistånd enligt den då gällande socialtjänstlagen (1980:620), med hänvisning till att den sökandes make inte stått till arbetsmarknadens förfogande och därigenom underlåtit att försöka fullgöra sin underhållsskyldighet mot familjen. Regeringsrätten anförde i avgörandet att den sökandes makes underhållsskyldighet beträffande den övriga familjen fick anses primär i förhållande till familjemedlemmarnas rätt till bistånd enligt socialtjänstlagen.

¹⁰ Se dom den 20 februari 2018 i mål nr 2652-17. Enligt kammarrätten bör den i äktenskapsbalken föreskrivna underhållsskyldigheten mellan makar också anses vara primär i förhållande till den andre makens rätt till bistånd, när fråga är om rätt till bistånd i form av dagersättning enligt LMA. M.h.t. makans inkomstförhållanden hade Migrationsverket därmed haft fog för att avslå mannens ansökan om dagersättning.

Vidare har Regeringsrätten (nuvarande Högsta förvaltningsdomstolen, HFD) slagit fast att en sambos behov av bistånd för sin försörjning och sin livsföring i övrigt ska bedömas m.h.t. sambornas sammanlagda tillgångar.¹¹ Enligt Migrationsverket bör en motsvarande bedömning bli aktuell, när fråga är om en sambos behov av bistånd enligt LMA.

Föräldrar och styvföräldrar

Föräldrar är underhållsskyldiga för sina barn under 18 år (7 kap. 1 § första stycket föräldrabalken). En förälder är underhållsskyldig också när han eller hon inte sammanbor med barnet ifråga. Även en styvförälder har en underhållsskyldighet under förutsättning att han eller hon varaktigt bor tillsammans med barnet och antingen är gift med barnets vårdnadshavare eller har ett eget barn gemensamt med denne. Styvföräldrarnas underhållsskyldighet är dock subsidiär i förhållande till en biologisk förälder som barnet inte sammanbor med (7 kap. 5 § föräldrabalken).

Föräldrarnas underhållsskyldighet upphör när barnet fyller 18 år. Men om barnet därefter går i skolan är föräldrarna underhållsskyldiga så länge skolgången pågår, dock längst till barnet fyller 21 år. Det gäller för grundskola eller gymnasieskola, eller annan jämförlik grundutbildning (7 kap 1 § andra stycket föräldrabalken). Detta gäller också, när så är aktuellt, för en styvförälder (7 kap. 5 § föräldrabalken). Skulle barnet som är över 18 år göra ett uppehåll i sin skolgång, är föräldrarna inte underhållsskyldiga under uppehållet. Om och när barnet återupptar skolgången träder dock underhållsskyldigheten in igen.¹²

¹¹ Se RÅ 1995 ref. 48. Referatet avser en sambos behov av bistånd enligt 6 § i den då gällande socialtjänstlagen (1980:620). Regeringsrätten konstaterade att några bestämmelser motsvarande 6 kap. 1 och 2 §§ äktenskapsbalken inte finns beträffande dem som sammanbor utan att vara gifta. Enbart avsaknaden av legal underhållsskyldighet bör emellertid inte medföra att den biståndssökandes behov ska bedömas med bortseende från den andres ekonomiska förhållanden. Enligt regeringsrätten ska en sambos behov av bistånd enligt 6 § socialtjänstlagen bedömas mot bakgrund av bl.a. den andres förmåga att tillgodose behovet.

¹² Se Gösta Walin, Staffan Vängby, Anna Singer & Maarit Jänterä-Jareborg, *Föräldrabalken: en kommentar* (2023-06-02, version 22, JUNO), e-bok, kommentaren till 7 kap. 1 §.

När det gäller gymnasieutbildning följer av skollagen (2010:800) att för att en asylsökande eller en massflykting ska ha rätt till gymnasieskola (eller anpassad gymnasieskola), ska utbildningen ha påbörjats innan personen fyllt 18 år (29 kap. 2 och 3 §§). Men självfallet får en kommun också erbjuda ungdomar som har fyllt 18 år gymnasieutbildning. Se även prop. 2000/01:115, *Asylsökande barns skolgång m.m.*, s. 19.

Enligt Migrationsverket bör en förälders underhållsskyldighet anses primär i förhållande till barnets eller skolungdomens rätt till bistånd enligt LMA, vilket också Kammarrätten i Jönköping uttalat.¹³ Det bör gälla även i sådana fall en styvförälder är underhållsskyldig.

När ska hänsyn tas till andra familjemedlemmars tillgångar?

Sammanfattningsvis konstaterar Migrationsverket en persons behov av bistånd enligt LMA ska bedömas m.h.t. en makes, sambos eller underhållsskyldig förälders eller styvförälders förmåga att tillgodose behovet.

Om en make, sambo eller underhållsskyldig förälder eller styvförälder har tillräckliga tillgångar för familjemedlemmens försörjning men trots detta inte eller i alltför liten omfattning bidrar skulle det dock i undantagsfall bli aktuellt att bevilja dagersättning eller särskilt bidrag.¹⁴

Även när en person i andra fall än de ovan nämnda blir försörjd av en eller flera familjemedlemmar ska han eller hon därmed anses ha egna medel. I sådana fall kan det dock inte krävas att andra familjemedlemmar tar ansvar för personens försörjning.

¹³ Enligt Kammarrätten i Jönköping är en förälders underhållsskyldighet primär i förhållande till barnets rätt till bistånd från det allmänna. Därför har ett barn som regel inte rätt till dagersättning om någon av barnets föräldrar har tillgångar som räcker till föräldrarnas och barnets dagliga livsföring. Det gäller även om föräldern i fråga inte bor tillsammans med barnet. I undantagsfall kan dock uppstå situationer när ett barn har rätt till dagersättning trots att en förälder till barnet har tillgångar som skulle kunna användas till barnets livsföring. I det aktuella målet var barnen tillsammans med modern placerade på en sekretessmarkerad adress, eftersom barnen och deras mor behövde skydd från barnens far. Fadern betalade, trots en inkomst som översteg dagersättningsbeloppet, ingenting för barnens underhåll. Bl.a. med beaktande av det skyddsbehov gentemot fadern som familjen fick antas ha, kunde uppgifterna om faderns inkomster inte anses innebära att barnen hade egna medel till sin dagliga livsföring på det sätt som avses i 17 § LMA. Migrationsverket hade därför inte haft fog för att besluta att barnen inte längre ska få någon dagersättning på denna grund (dom den 9 oktober 2023 i mål nr 4207-21). Det kan även nämnas att Kammarrätten i Sundsvall funnit en far och vårdnadshavare försörjningsskyldig för sina barn – då fadern hade en inkomst som översteg dagersättningsnivån hade barnen inte rätt till dagersättning (dom den 26 augusti 2019 i mål nr 2106-18).

¹⁴ Jfr här även med Kammarrätten i Jönköpings dom den 9 oktober 2023 i mål nr 4207-21 gällande förälders underhållsskyldighet, som tagits upp i föregående fotnot.

Hushållets inkomster ska läggas samman

För att avgöra om dagersättning eller särskilt bidrag kan beviljas räknas inkomster och tillgångar som gemensamma för makar, sambor, föräldrar och underhållsskyldiga styvföräldrar till barn under 18 år och/eller skolungdomar under 21 år. Hushållets samtliga inkomster ska läggas samman, för att avgöra om bistånd ska beviljas. I den del personens inkomst överstiger dagersättningsnivån för honom eller henne förutsätts den överskjutande delen komma de andra familjemedlemmarna tillgodo. Om inkomsten inte räcker för att försörja hela familjen kan dagersättning beviljas med ett så stort belopp som krävs för att familjen ska nå upp till dagersättningsnivån.¹⁵

Bedömningen av barns och skolungdomars inkomster är dock annorlunda. Barn eller skolungdomar kan inte vara underhållsskyldiga gentemot föräldrar och eventuella syskon. Däremot kan deras inkomster beaktas, när det gäller en ansökan om ekonomiskt bistånd som avser barnet eller skolungdomen, vilket tagits upp ovan i kapitel 2.1. Det innebär att ett ekonomiskt stöd som barnet erhåller av en förälder som han eller hon inte sammanbor med kommer att tas med i denna bedömning.

2.3 Ersättning för logi

En asylsökande eller en massflykting som har inkomst av förvärvsarbete, annan inkomst eller egna tillgångar och som bor i Migrationsverkets anläggningsboende ska betala ett skäligt belopp som ersättning till Migrationsverket. När kost ingår i inkvarteringen ska skälig ersättning betalas även för detta (15 § LMA). Det gäller även i de fall det istället är en kommun som ordnat boende åt en massflykting (2 § tredje stycket LMA).

En person som har egna medel ska också betala logiersättning och eventuell ersättningskostnad för mat för en make, sambo eller barn eller styvbarn som han eller hon är underhållsskyldig för. Andra familjemedlemmar ansvarar för sin egen del av boendet och ska beroende på sin försörjningsförmåga betala logiersättning för denna del och eventuell ersättning för mat. Som framgått i det föregående (kapitel 2.2) är barn och skolungdomar inte underhållsskyldiga gentemot föräldrar eller syskon, men om barnet eller skolungdomen har egna tillgångar bör han eller hon svara för sin egen del gällande logi och eventuell mat. När det gäller krav på logiersättning och eventuell ersättning för mat avseende barn i familj ska ett sådant krav ställas till barnets förälder eller föräldrar, i egenskap av vårdnadshavare för barnet.

¹⁵ Att dagersättning får lämnas med ett belopp som utgör mellanskillnaden mellan utlänningsens egna medel och dagersättningsnivå enligt 6 § FMA följer av 24 § MIGRFS 2023:4.

2.4 Nivån på dagersättningen

När en person bor i Migrationsverkets anläggningsboende eller om en kommun har ordnat boendet ska dagersättningen reduceras, i de fall fri mat ingår i inkvarteringen. Dagersättningen ska också reduceras om personen får sitt behov av mat tillgodosett på annat sätt, som t.ex. vid en sjukhusvistelse. Beloppen framgår av tariffen i 6 § FMA.

Vidare beror dagersättningens storlek på vilken av personkategorierna i 6 § FMA som den sökande tillhör: ensamstående, sammanboende, barn eller hemmavarande vuxen. Barn får också olika mycket i dagersättning beroende på ålder: 0–3, 4–10 eller 11–17 år. För familjer som har fler än två barn är det endast de två äldsta barnen som får hel dagersättning. De yngre barnen får istället dagersättning med hälften av det belopp som gäller för barnet enligt tabellen i 6 § FMA. Barn får enligt Migrationsverket även i detta sammanhang förstås som en person under 18 år. Det innebär att vuxna syskon i detta sammanhang inte kommer att påverka de yngre barnens dagersättning.

- **Ensamstående** är en person som svarar för sitt eget hushåll.
En förälder som sammanlever med barn under 18 år eller ungdom under 21 år är att anse som ensamstående.
Ett ensamkommande barn som saknar föräldrar i Sverige är att bedöma som ensamstående. Det gäller även om barnet bor tillsammans med andra personer.
- **Sammanboende** är makar eller sambor som delar hushåll med varandra.¹⁶
Andra personer än gifta eller sambor som bor tillsammans är, oavsett fördelningen av hushållsansvaret, inte att betrakta som sammanboende. Att en person delar rum eller lägenhet i ett boende som tillhandahålls av Migrationsverket eller en kommun, eller bor inneboende och är registrerad på samma adress som en eller flera andra, innebär inte att han eller hon är att anse som sammanboende.¹⁷
- **Barn** är en person under 18 år som sammanlever med en eller båda av sina föräldrar.

¹⁶ Med sambor avses två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll. Se 1 § första stycket sambolagen (2003:376).

Även om makars underhållsskyldighet kvarstår vid en separation, enligt huvudregeln fram till dess de skiljer sig (6 kap. 6 § äktenskapsbalken), bör dagersättning för den som saknar egna medel enligt Migrationsverket utgå som för ensamstående, efter det att makarna flyttat isär.

¹⁷ Äldre domar från kammarrätt avseende frågan om sammanboende enligt 6 § FMA torde numera sakna betydelse. Detta då domstolarna utgick från en tidigare reglering gällande vem som är att anse som sammanboende, som inte längre återfinns Migrationsverkets föreskrifter. Se Migrationsverkets nu gällande föreskrifter (MIGRFS 2023:4) om mottagande av asylsökande m.fl. jämfört med exempelvis Migrationsverkets föreskrifter och allmänna råd (MIGRFS 2018:3) om mottagande av asylsökande m.fl.

- **Hemmavarande vuxen** är en ungdom som har fyllt 18 men inte 21 år och som sammanlever med sin förälder eller sina föräldrar.¹⁸

3 Rätt att företräda ett barn

3.1 Föräldrabalken

Enligt svensk rätt är barn under 18 år omyndiga (9 kap. 1 § föräldrabalken). Alla omyndiga ska ha en vårdnadshavare och en förmyndare. När föräldrarna är gifta är normalt båda föräldrarna vårdnadshavare för barnet. I annat fall är modern ensam vårdnadshavare, men om föräldrarna anmäler det kan de få gemensam vårdnad (se vidare 6 kap. 3 och 4 §§ föräldrabalken). Huvudregeln när föräldern eller föräldrarna är vårdnadshavare är att föräldern eller föräldrarna även är barnets förmyndare (10 kap. 2 § föräldrabalken).

Barnets vårdnadshavare har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets *personliga angelägenheter* och ska se till att barnets behov av omvårdnad, trygghet och god fostran blir tillgodosett. Vårdnadshavaren svarar också för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter samt ska bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. I takt med barnets stigande ålder och utveckling ska vårdnadshavarna ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål (6 kap. 1, 2, 11 och 13 §§ föräldrabalken). Det innebär att vårdnadshavarens bestämmanderätt tunnas ut i takt med att barnet blir äldre och att barnets med- och självbestämmande i frågor som rör barnets person ökar. I princip gäller att barnet ska följa vad vårdnadshavaren beslutar, även om denna ska ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.

¹⁸ Av Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS) om ekonomiskt bistånd framgår att barn och ungdomar under 21 år som föräldrarna är underhållsskyldiga för bör räknas som medlemmar i hushållet. Såsom framgått ovan i kapitel 2.2 upphör föräldrarnas underhållsskyldighet när ett barn fyller 18 år. Men om barnet då går i grund- eller gymnasieskola (eller annan jämförig grundutbildning) är föräldrarna fortsatt underhållsskyldiga så länge skolgången pågår, dock längst till barnet fyller 21 år (7 kap. 1 § andra stycket föräldrabalken). I 6 § FMA hänvisas dock enbart till *hemmavarande vuxen*, utan ytterligare förtydligande. Bistånd till asylsökande och massflyktingar är också avsett att vara ett generellt och relativt schabloniserat system som principiellt skiljer sig från individuella stödformer, såsom försörjningsstöd (jfr här med prop. 1987/88:80 s. 16). Vidare bör enligt Migrationsverket hänsyn tas till de speciella omständigheter som är för handen när en familj anländer till Sverige, jämfört med de förhållanden som kan vara aktuella när fråga är om försörjningsstöd. Med hänsyn tagen till hur regleringen i 6 § FMA är utformad bör därmed inte något krav på underhållsskyldighet uppställas, när fråga är om enligt vilken tariff dagersättning ska utgå. Däremot är det, med beaktade av övrig reglering och där förekommande åldersspann, lämpligt att förstå regleringen som gällande för ungdomar som har fyllt 18 men inte 21 år. Det får även till följd att dessa ungdomar kommer att få samma ersättning oavsett om de studerar på grund- eller gymnasieutbildning eller inte istället för att vid studier få en lägre ersättning, vilket hade blivit följden vid ett krav på underhållsskyldighet. I sammanhanget kan också konstateras att utbildning torde vara en grundläggande förutsättning för en bra integration i det svenska samhället, men även vara av stor betydelse vid ett återvändande till hemlandet (jfr prop. 2000/01:115 s. 18).

Vårdnadshavaren får inte avbörda sig sitt ansvar för barnet genom att låta det själv bestämma i en omfattning som det inte är moget för.¹⁹

Huvudregeln är vidare att den som är under 18 år inte själv får råda över sin egendom eller åta sig förbindelser (9 kap. 1 § föräldrabalken). Eftersom denna reglering är allmänt hållen träffar den inte enbart rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, utan även vissa rättshandlingar på familje- och arvsrättens område.²⁰ Normalt är det barnets förmyndare som förvaltar barnets egendom och företräder barnet i *ekonomiska angelägenheter* (12 kap. 1 § föräldrabalken).

3.2 Ett äldre barns rätt att själv föra sin talan

3.2.1 Det mottagningsrättsliga regelverket

Enligt 20 § LMA har ett barn som fyllt 16 år rätt att själv föra sin talan i mål eller ärenden enligt denna lag. Bakgrunden till bestämmelsen är att god man inte ska behöva förordnas för att den som är över 16 år och vistas här utan vårdnadshavare ska kunna överklaga ett beslut om bistånd.²¹

Paragrafen motsvarar 13 § i den tidigare gällande lagen (1988:153) om bistånd åt asylsökande m.fl. (LBA), som LMA ersatte. Av förarbetena till LBA framgår att barn som har fyllt 16 år, oavsett om de medföljer sina föräldrar eller har kommit hit ensamma, har en självständig rätt till bistånd enligt samma principer som gäller för övriga asylsökande. 13 § LBA ger barn över 16 år en självständig rätt föra sin talan i frågor om bistånd. Rätten föreligger både då det gäller att ansöka om att få bistånd och att överklaga ett beslut i ett mål eller ärende om bistånd. Barn under 16 år saknar däremot rätt att själva föra sin talan och får istället företrädas av sina förmyndare.²²

I motiveringen till förslaget konstaterade föredraganden att processbehörighet kan vara utesluten p.g.a. omyndighet, men att det inte gäller generellt. Särskilt i ärenden som mera omedelbart rör personliga förhållanden hade det ansetts befogat att låta även en omyndig föra sin talan.

¹⁹ Jfr Walin, Vängby, Singer & Jänträ-Jareborg, kommentaren till 6 kap. 11 §.

²⁰ Ibid., kommentaren till 9 kap. 1 §.

²¹ Se specialmotiveringen till 20 § LMA i prop. 1993/94:94 s. 101.

²² Se prop. 1987/88:80 s. 31, men även specialmotiveringen till 13 §, s. 45.

Som exempel nämnde föredraganden att barn som har fyllt 15 år hade rätt att föra sin egen talan i mål eller ärenden enligt den då gällande socialtjänstlagen (1980:620).²³

3.2.2 Socialtjänstlagen

Som framgått gjorde föredraganden kopplingar till då gällande socialtjänstlag när regleringen att barn som fyllt 16 år har rätt att föra sin egen talan infördes i LBA. Det finns därmed skäl att titta närmare på socialtjänstlagen. Enligt 11 kap. 10 § andra stycket i den nuvarande socialtjänstlagen (2001:453) har ett barn som har fyllt 15 år rätt att föra sin egen talan i mål och ärenden enligt den lagen. Som framgått ovan återfanns en motsvarande reglering även i den tidigare gällande socialtjänstlagen. I princip innebär regleringen att både den unge och vårdnadshavaren eller den gode mannen ska behandlas som parter i ett ärende som rör barnet hos socialnämnden (båda har partsställning).²⁴

Ett barn som har fyllt 15 år kan alltså formellt ansöka om bistånd enligt socialtjänstlagen och få ansökan prövad. Sådan möjlighet saknas dock för yngre barn. Möjligheten att bevilja ett barn som har fyllt 15 år bistånd är dock begränsad, om inte vårdnadshavaren eller den gode mannen samtycker.²⁵ Enligt Regeringsrätten har en socialnämnd inte haft befogenhet att på ansökan av ett 15-årigt barn, men mot vårdnadshavarens vilja, lämna barnet bistånd enligt socialtjänstlagen i form av vistelse i familjehem.²⁶

Av beslut från JO framgår att barnets intresse, beroende på biståndets art, kan ges företräde framför vårdnadshavarens bestämmanderätt, när socialnämnden uttömt sina insatser och kommunens yttersta ansvar inträder. Enligt JO måste en socialnämnd kunna ingripa med ekonomisk hjälp, även om försörjningsansvaret åvilar vårdnadshavaren. Det är dock en lösning som inte får tillgripas förrän i sista hand, när inga andra möjligheter står till buds. Ärendet gällde en 17-årig flicka som vistades i ett familjehem och bestämt motsatte sig att flytta tillbaka till modern. Kammarrätten hade konstaterat att LVU inte var tillämplig. Nämnden valde att bevilja fortsatt stöd till boende i familjehemmet.²⁷

²³ Se föredragande statsråd Georg Anderssons motivering i prop. 1987/88:80 s. 30, med där gjord hänvisning till prop. 1979/80:1 Del A, *om socialtjänsten*, s. 408. Se även 56 § första stycket i den då gällande socialtjänstlagen (1980:620). Före det att LBA infördes beslutade dåvarande Statens invandrarverk, gällande asylsökande som vistades på förläggning, om bistånd enligt interna anvisningar. Asylsökande som var inkvarterade av en kommun fick istället hjälp till sitt uppehälle i form av socialbidrag, enligt samma normer som andra kommuninvånare. Utlänningar som ansökte om asyl i samband med inresa skulle normalt tas emot i en statlig utredningsförläggning, medan polisen utredde asylärendet. Därefter anvisades de bostad i en kommun som invandrarverket träffat överenskommelse med, i avvaktan på beslut. Kommunplaceringen skulle ske så snart som möjligt efter det att polisens utredningsåtgärder och övriga åtgärder var genomförda. Målet var att utplacering skulle kunna ske efter fyra veckor. Se vidare prop. 1987/88:80 s. 8 och 15–16.

²⁴ Se Lars Clevesköld, *Socialtjänstlag (2001:453) 11 kap. 10 § andra stycket*, Karnov (JUNO) (besökt 2024-02-26), men även där gjord hänvisning till JO 2015/16 s. 399.

²⁵ Jfr Lars Lundgren & Per-Anders Sunesson, *Nya sociallagarna: med kommentarer i lydelsen den 1 januari 2024* (2024-01-02, version 37, JUNO), kommentaren till 11 kap. 10 §.

²⁶ RA83 2:18.

²⁷ Se vidare JO 1989/90 s. 219.

I ett annat ärende, där socialnämnden placerat en 15-årig flicka i ett akuthem utan vårdnadshavarens samtycke, kom dock JO till en annan slutsats. JO betonade vårdnadshavarens bestämmanderätt och menade att socialnämnden inte tillräckligt hade försökt agera på frivillig väg. Jämfört med det tidigare refererade fallet ansågs inte att situationen var så svårbemästrad att det fanns fog för nämndens agerande. Placeringen var därmed enligt JO lagstridig.²⁸

3.3 Rätt att företräda ett barn vid en ansökan om ekonomiskt bistånd

3.3.1 Barn i familj

Inledningsvis har Migrationsverket att ta ställning till vem det är som har att företräda ett barn under 18 år, vid en ansökan om ekonomiskt bistånd. Förarbetena till LMA anger att den som har fyllt 16 år och vistas här utan vårdnadshavare ska kunna överklaga ett beslut om bistånd.²⁹ Det tyder enligt Migrationsverket på att det i mål eller ärenden enligt LMA är barnets vårdnadshavare som har att företräda barnet, i vart fall när barnet är under 16 år. I regel är det också vårdnadshavaren som för en underårigs talan i mål som faller utanför förmögenhetsrättens område.³⁰ Det torde kunna hävdas att bistånd enligt LMA främst handlar om barnets personliga förhållanden, snarare än barnets ekonomiska angelägenheter. I sammanhanget kan det möjligen även vara värt att notera att det i ärenden om uppehållstillstånd är barnets vårdnadshavare som företräder ett barn under 18 år.³¹ Sammanfattningsvis är det därmed enligt Migrationsverket barnets vårdnadshavare som har att företräda barnet.

När barnet har två vårdnadshavare, normalt barnets föräldrar, är frågan om barnet i ärenden enligt LMA ska företräddas av båda föräldrarna gemensamt eller om det kan var tillräckligt att enbart den ena föräldern företräder barnet. När ett barn har två vårdnadshavare följer av 6 kap. 13 § föräldrabalken att bestämmanderätten tillkommer vårdnadshavarna gemensamt. M.a.o. krävs i princip gemensamma beslut.³²

²⁸ Se JO 1992/93 s. 305.

²⁹ Se prop. 1993/94:94 s. 101.

Av förarbetena till LBA framgår istället att barn under 16 år, i mål och ärenden enligt LBA, saknar "rätt att själva föra sin talan och får därför företräddas av sina förmyndare". Se prop. 1987/88:80 s. 31. Även om en förmyndare främst sköter angelägenheter som rör den underåriges ekonomiska förhållanden får den som är förmyndare också anses ha en allmän behörighet att företräda en underårig, när det enligt lag inte ska skötas av någon annan. Se prop. 1993/94:251, *Förmyndarskapslagstiftningen*, s. 102.

Varken uttalandet i prop. 1987/88:80 eller i prop. 1993/94:94 tar uttryckligt upp frågan om det är barnets vårdnadshavare eller ställföreträdare som har att företräda barnet. Migrationsverket har dock valt att här lägga vikt vid uttalandet i prop. 1993/94:94, som är av senare datum och avser det nu gällande regelverket.

³⁰ Se också SOU 1988:40, *Föräldrar som förmyndare*, s. 84–85.

³¹ Se MIG 2012:1.

³² Walin, Vängby, Singer & Jänträ-Jareborg, kommentaren till 6 kap. 13 §.

Det ska dock inte förstås som att båda föräldrarna behöver delta i alla de vardagliga avgöranden som måste fattas, när det gäller vårdnaden om barnet. Undantag från det gemensamma beslutsfattandet finns därför i frågor som rör den dagliga omsorgen, utan att det direkt framgår av lag. Hit hör frågor om mat, kläder, sovtider och hur barnet ska tillbringa sin fritid. Man kan utgå från att föräldrarna i dessa fall vanligtvis är överens om hur vårdnaden i stort ska utövas och vem som ska fatta de nödvändiga besluten. Om föräldrarna inte sammanbor måste med nödvändighet den förälder som har barnet hos sig fatta de flesta vardagliga besluten.³³

Vid en ansökan om dagersättning är det Migrationsverkets mening att barnets föräldrar normalt torde ha att företräda barnet gemensamt, om de båda befinner sig i Sverige tillsammans med barnet. Annars får barnet företräddas av den förälder som barnet befinner sig i Sverige tillsammans med.³⁴

Normalt torde det m.a.o. krävas att vårdnadshavarna är överens, för att dagersättning ska kunna beviljas. I undantagsfall och med beaktande av barnets bästa kan dock en ansökan om dagersättning komma att beviljas, även om vårdnadshavarna inte är överens. Annars får ansökan avslås.³⁵

Fråga är om det kan finnas skäl att göra en annan bedömning gällande särskilt bidrag. Ett sådant bidrag kan ofta förmodas avse en i sammanhanget mindre summa, som betalas ut vid ett tillfälle. I en sådan situation torde Migrationsverket kunna utgå ifrån att föräldrarna är överens, om inget annat framgått.³⁶ Därmed bör det gällande en ansökan om särskilt bidrag, beroende på omständigheterna, kunna vara tillräckligt om enbart den ena föräldern ansöker för barnets räkning.³⁷

Det är föräldrarna som skriver under ansökan och förklaringen på heder och samvete att de uppgifter om ekonomiska och personliga förhållanden som har lämnats i ansökan är riktiga (se 8 § FMA).

³³ Se prop. 1975/76:170, *om ändring i föräldrabalken, m.m.*, s. 178, men också prop. 1997/98:7, *Vårdnad, boende och umgänge*, s. 54 och prop. 2009/10:192, *Umgängesstöd och socialtjänstens förutsättningar att tala med barn*, s. 21 samt Walin, Vångby, Singer & Jänterä-Jareborg, kommentaren till 6 kap. 13 §.

Enligt 6 kap. 13 § andra stycket föräldrabalken får den ene vårdnadshavaren bestämma ensam om det är ett sådant beslut som inte utan olägenhet kan skjutas upp och den andre till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak förhindrad att ta del i beslutet. Det som här tas upp är dock något annat än detta lagstadgade undantag.

³⁴ Möjligen kan det i sammanhanget även vara värt att notera att i ärenden om uppehållstillstånd företräds ett barn under 18 år som kommit till Sverige tillsammans med sin familj som utgångspunkt av båda föräldrarna tillsammans (se MIG 2012:1).

³⁵ Se även kapitel 3.4.1 nedan och Migrationsverkets rättsliga ställningstagande *Motsättningar mellan asylsökande barn, god man, offentligt biträde och vårdnadshavare* (RS/060/2021). Ställningstagandet avser dock asylsökande barn och frågor gällande LMA berörs inte uttryckligt.

³⁶ Om föräldrarna är oeniga kan en myndighet inte utan vidare förlita sig på den ena förälderns uppfattning med bortseende från den andras. Jfr Kammarrätten i Göteborgs dom den 12 december 2017 i mål nr 4023-17.

³⁷ Jfr RÅ 1987 ref. 127 där Regeringsrätten uttalar att utfärdande av pass är en angelägenhet för båda vårdnadshavarna.

När det är fråga om en ansökan om särskilt bidrag kan det beroende på omständigheterna dock m.h.t. ovanstående vara tillräckligt att endast den ena föräldern skriver under ansökan och förklaringen, förutsatt att några motsättningar inte framkommit. Så skulle t.ex. kunna vara fallet om endast en av föräldrarna uppsökt Migrationsverket för att ansöka och ansökan avser en mindre summa.

När det gäller barn som fyllt 16 år framgår av förarbetena till LBA att de får en självständig rätt till bistånd på samma sätt som övriga asylsökande m.fl. och att detta gäller även för medföljande barn.³⁸ Migrationsverket anser dock inte att detta kan förstås som att barnets föräldrar, efter det att barnet fyllt 16 år, inte längre kan utöva sin bestämmanderätt eller är parter i ett ärende eller mål enligt LMA. Istället bör regleringen förstås så att både barnet som fyllt 16 år och barnets föräldrar ska behandlas som parter i ett ärende eller mål om bistånd enligt LMA. En parallell kan här dras till hur mål enligt socialtjänstlagen är att bedöma. Regleringen i LMA är också utformad med beaktande av den motsvarande bestämmelse gällande unga som fyllt 15 år, som återfinns i socialtjänstlagen.³⁹

Att barn som har fyllt 16 år har rätt att själv föra sin talan i mål eller ärenden enligt LMA utesluter dock inte föräldrarnas eller föräldrarnas möjlighet att initiera eller agera i ett ärende. Det normala torde därmed vara att det är föräldern eller föräldrarna som, även när barnet har fyllt 16 år, ansöker för barnets räkning.⁴⁰ Barnet kan dock även själv ansöka, när han eller hon har fyllt 16 år. Det är i sådana fall barnet som skriver under ansökan och förklaringen på heder och samvete.

Mer om hur ansökan från ett barn som har fyllt 16 år är att bedöma följer nedan i kapitel 3.4.1.

3.3.2 Ensamkommande barn

För ensamkommande barn förordnas en god man som i vårdnadshavares och förmyndares ställe både ska ansvara för barnets personliga förhållanden och sköta dess angelägenheter. Det följer av 2 § lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

Den gode mannen har rätt och skyldighet att bestämma i alla frågor som rör barnets angelägenheter, personliga såväl som ekonomiska och rättsliga.⁴¹

³⁸ Se prop. 1987/88:80 s. 31.

³⁹ Se prop. 1987/88:80 s. 30.

⁴⁰ I detta sammanhang kan även erinras om att bakgrunden till bestämmelsen i 20 § LMA är att god man inte ska behöva förordnas för att den som är över 16 år och vistas här utan vårdnadshavare ska kunna överklaga ett beslut om bistånd. Se specialmotiveringen till 20 § LMA i prop. 1993/94:94 s. 101.

⁴¹ Se Walin, Vängby, Singer & Jänträ-Jareborg, kommentaren till Lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn 2 §.

Det torde innebära att det i dessa fall är den gode mannen som är barnets legala ställföreträdare och företräder barnet i ärenden enligt LMA.

När en god man ansöker om ekonomiskt bistånd enligt LMA för barnets räkning är det den gode mannen som ska skriva under ansökan och förklaringen på heder och samvete. Det gäller även om barnet har fyllt 16 år. Skulle ett barn som har fyllt 16 år själv ansöka är det dock barnet som ska skriva under ansökan och förklaringen.

Om ett barn som fyllt 16 år själv ansöker när en god man är förordnad får både barnet och den gode mannen behandlas som parter i ett ärende eller mål enligt LMA. Den argumentation som utvecklats i föregående kapitel avseende förhållandet mellan föräldrar och barn i familj bör gälla även här.

3.4 Är det möjligt att bevilja ekonomiskt bistånd när barnet själv ansöker?

3.4.1 Barnet har fyllt 16 år och har en legal ställföreträdare

När ett barn som fyllt 16 år själv ansöker om dagersättning är det Migrationsverkets bedömning att utrymmet att bevilja sådant bistånd, utan legal ställföreträdarens samtycke, är synnerligen begränsat. Huvudregeln är m.a.o. att det krävs att föräldrarna, eller den förälder barnet befinner sig i Sverige tillsammans med, samtycker för att dagersättning ska kunna ges. Det gäller även när en gode man är förordnad för ett ensamkommande barn.⁴²

Visserligen anger ett tidigare förarbete att barn som har fyllt 16 år enligt förslaget får en självständig rätt till bistånd, oavsett om barnet följer med sina föräldrar eller har kommit hit ensamt, enligt samma principer som övriga asylsökande.⁴³ Detta kan dock inte förstås som att barn som fyllt 16 år därmed får en generell rätt att ta emot och förfoga över ekonomiskt bistånd enligt LMA, även emot föräldrarnas eller den gode mannens vilja. Ledning för bedömning av en ansökan, när samtycke saknas, får istället hämtas från socialtjänstlagen som även förarbetet ifråga hänvisar till.⁴⁴

Att göra undantag från huvudregeln för barn som har fyllt 16 år – att dagersättning inte beviljas utan samtycke från föräldrarna eller från den gode mannen – bör normalt inte vara aktuellt. I undantagsfall kan dock dagersättning ändå komma att beviljas.

⁴² Jfr här med kapitel 3.2.2 *Socialtjänstlagen*, när det gäller ett äldre barns rätt att själv föra sin talan enligt socialtjänstlagen.

⁴³ Se prop. 1987/88:80 s. 31 och s. 45 (specialmotiveringen).

⁴⁴ Ibid. s. 30.

En restriktiv bedömning får göras där barnets bästa ska vägas in.⁴⁵ Om det inte finns skäl för att göra undantag får ansökan avslås.⁴⁶

När fråga är om särskilt bidrag bör dock ansökan, beroende på omständigheterna, kunna beviljas utan att föräldrarnas eller den gode mannens samtycke hämtas in.

Några formkrav gällande en ställföreträdarens samtycke bör inte ställas upp. Hur samtycke ges får istället avgöras m.h.t. vad som är att bedöma som lämpligt och rimligt, med hänsyn tagen till omständigheterna i det enskilda fallet. När ett barn som har fyllt 16 år själv ansöker är det barnet som ansvarar på heder och samvete för att de lämnade uppgifterna är korrekta, även i de fall barnet har en ställföreträdare.

3.4.2 Barnet har fyllt 16 år men saknar legal ställföreträdare

När ett ensamkommande barn som fyllt 16 år inte har någon god man kan barnet själv både ansöka om och beviljas bistånd enligt LMA.⁴⁷ Om dagersättning har beviljats och en god man därefter förordnas, krävs normalt den gode mannens samtycke för fortsatt bistånd i form av dagersättning. Inte heller i sådana fall bör några formkrav på den gode mannens samtycke ställas upp.

3.4.3 Barn under 16 år

Ett barn under 16 år kan inte själv ansöka om ekonomiskt bistånd.⁴⁸ Om det är ett barn i familj som själv ansöker ska föräldern eller föräldrarna kontaktas. Föräldern eller föräldrarna kan då välja att bekräfta ansökan, för barnets räkning. Det är i så fall också föräldern eller föräldrarna som på heder och samvete ska förklara att uppgifterna om ekonomiska och personliga förhållanden är riktiga. Ansökan kommer därefter att behandlas i ordinarie ordning. Även när ett barn har en god man ska ansökan hanteras på detta sätt.

Om ett barn under 16 år som är i avsaknad av legal ställföreträdare ansöker om ekonomiskt bistånd ska ansökan avvisas, så länge barnet vid beslutstidpunkten inte fyllt 16 år. Om barnet fyller 16 år under handläggningen av en ansökan om ekonomiskt bistånd får ansökan istället hanteras i enlighet med det ovanstående i kapitel 3.4.1 och 3.4.2.

⁴⁵ Jfr här med JO:s uttalanden gällande bistånd enligt socialtjänstlagen som tagits upp i det föregående, JO 1989/90 s. 219 och JO 1992/93 s. 305.

⁴⁶ Stöd för Migrationsverkets hantering, i det fall motsättningar skulle föreligga mellan barnet och dess ställföreträdare eller mellan barnets föräldrar, återfinns i Migrationsverkets rättsliga ställningstagande *Motsättningar mellan asylsökande barn, god man, offentligt biträde och vårdnadshavare* (RS/060/2021). Det bör dock noteras att ställningstagandet avser asylsökande barn och att frågor gällande LMA inte uttryckligt berörs. Se även kapitel 3.3.1 ovan.

⁴⁷ Jfr också med kapitel 3.3.2 ovan och prop. 1993/94:94 s. 101.

⁴⁸ Se prop. 1987/88:80 s. 30–31.

3.5 Till vem ska det ekonomiska biståndet betalas ut?

Ekonomiskt bistånd enligt LMA betalas ut genom att pengar sätts in på ett bankkort, som tillhandahålls av Migrationsverket. Kortet kan sedan användas för att ta ut pengar eller för inköp i butik.

3.5.1 Huvudregeln är att dagersättning betalas ut till föräldrarna gemensamt eller till den gode mannen

Dagersättning enligt LMA är inte att betrakta som en månadspeng till barnet, utan ersättningen är ett ekonomiskt stöd till familjen som barnet tillhör. Ersättningen ska täcka barnets kostnader för livsmedel, kläder och skor, fritidsaktiviteter, hygienartiklar och andra förbrukningsvaror samt utgifter för hälso- och sjukvård, tandvård samt läkemedel (se 5 § FMA). Även det särskilda bidraget är en form av ekonomiskt stöd till familjen. Det ges för andra kostnader som är nödvändiga för att barnet ska få en dräglig livsföring, t.ex. kostnader för vinterkläder, glasögon, kosttillskott och handikaphjälpmedel. I vissa fall kan särskilt bidrag även lämnas för avgifter för sjukvård, läkemedel och tandvård (se 7 § FMA).

Före barnets 18-årsdag är det normalt föräldrarna eller den gode mannen som bestämmer över dagersättningen och det särskilda bidraget, när sådant beviljas. Naturligtvis kan föräldrarna eller den gode mannen besluta att barnet själv ska få disponera det ekonomiska biståndet eller delar av detta, men det är något som man i så fall får komma överens om inom familjen eller mellan barnet och den gode mannen.

När ekonomiskt bistånd beviljas ett barn i familj under 18 år bör biståndet därmed som huvudregel betalas ut till barnets föräldrar. När barnet sammanlever med båda sina föräldrar är det lämpliga att dagersättningen betalas ut med hälften var till föräldrarna, förutsatt att föräldrarna inte meddelat att endast en av dem ska vara mottagare. Dagersättning betalas ut genom att den aktuella summan sätts in på det bankkort som Migrationsverket tillhandahåller. Idag är Migrationsverkets it-system dock inte konstruerat för att dela på barnets dagersättning, så att halva barnets ersättning sätts in på respektive förälders bankkort. I avvaktan på teknisk utveckling i den delen bör föräldrarna lämpligen tillfrågas om vem av dem som barnets dagersättning ska betalas ut till. Ovanstående gäller även när fråga är om särskilt bidrag. Men gällande särskilt bidrag kan det också finnas skäl att endast betala ut bidraget till den ena föräldern för att underlätta då en specifik vara ska köpas in, under förutsättning att föräldrarna är överens.

När barnet endast befinner sig i Sverige tillsammans med en förälder sätts dagersättning och särskilt bidrag in på dennes bankkort. Det gäller även i de fall barnet befinner sig här med båda sina föräldrar, men det endast är den ena föräldern som ansökt om särskilt bidrag för barnets räkning.

Om barnet är ensamkommande betalas biståndet istället ut på det bankkort som den gode mannen förfogar över.

3.5.2 Ska Migrationsverket betala ut bistånd direkt till barnet?

Om barnet och barnets föräldrar är överens om att barnet ska få disponera det ekonomiska biståndet eller delar av detta är fråga om Migrationsverket ska betala ut biståndet eller del av detta direkt till barnet, genom att tillhandahålla ett bankkort.

Generellt kan Migrationsverket inte anses skyldigt att tillhandahålla bankkort till barn under 18 år. En förälder eller en god man kan välja att använda det bankkort som Migrationsverket tillhandahåller till att ta ut kontanter, som barnet får bruka. Det förekommer inte heller några personuppgifter på bankkortet, vilket innebär att en förälder kan ge bankkortet till barnet ifråga som därefter kan bruka det.

Skulle ett ensamkommande barn som fyllt 16 år vara i avsaknad av god man ska dock, som framgått ovan i kapitel 3.4.2, det ekonomiska biståndet betalas ut till barnet. Det innebär att Migrationsverket i sådana fall ska tillhandahålla ett bankkort till barnet. I övrigt kan Migrationsverket inte anses skyldigt att tillhandahålla bankkort till barn under 18 år. Rättsligt finns det dock inte heller något hinder för Migrationsverket att tillhandahålla bankkort även i andra situationer, under förutsättning att barnets ställföreträdare vill att barnet ska få ett eget bankkort.

Skulle Migrationsverket överväga att tillhandahålla bankkort till barn under 18 år, även när barnet har en ställföreträdare, torde det dock krävas att barnet uppnått en viss ålder och mognad. Även om barn som individer utvecklas olika kan det vara värt att erinra om att ett barn som fyllt 16 år ansetts själv kunna föra sin talan i mål och ärenden enligt LMA (20 § LMA).⁴⁹ Vidare krävs att barnets vårdnadshavare (6 kap. 11 § föräldrabalken) eller den gode mannen ska ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål, i takt med barnets stigande ålder och utveckling.⁵⁰

⁴⁹ Det kan även nämnas att som tidigare framgått har ett barn som har fyllt 15 år enligt 11 kap. 10 § andra stycket socialtjänstlagen rätt att föra sin egen talan i mål och ärenden enligt den lagen.

⁵⁰ I likhet med vad som gäller för vårdnadshavare bör även den gode mannen ta den hänsyn till barnets synpunkter och önskemål som dess ålder och utveckling kan ge anledning till. Se Walin, Vängby, Singer & Jänterä-Jareborg, kommentaren till Lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn 2 §.